

Ebeveynlikte Ekran Kullanımı: Türk Ailelerin Dijital Boşvermişlik Sorunu

Sahra KIRATLI ACAR *

*Bağımsız Araştırmacı
sahrakiratli@marun.edu.tr

 <https://orcid.org/0009-0000-3083-2367>

Anahtar Sözcükler

Dijital Boşvermişlik, Dijital Bağımlılık, Çocuklarda Ekran Bağımlılığı, Bilinçli Dijital Rehberlik.

Key Words

Digital Abandonment, Digital Addiction, Parental Attitudes, Screen Addiction In Children, Conscious Digital Guidance.

Citation

Acar Kıratlı, S. (2024).
Ebeveynlikte Ekran Kullanımı: Türk Ailelerin Dijital Boşvermişlik Sorunu. ISophos: Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi, Cilt 7, Sayı 13, ss: 1-16

Özet

Son yıllarda çocukların dijital cihazlara yönelik bağımlılık eğilimlerinde ebeveynlerin sergilediği tutumlar kritik faktörler olarak tartışılmaktadır. Birçok ebeveynin ekranları gündelik hayatı kolaylaştıran birer "sanal arkadaş" veya "susturucu" olarak araçsallaştırması, literatürde yeni bir tartışma alanı açan "dijital boşvermişlik" kavramının sorgulanmasına yol açmıştır. Bu çalışma; ebeveynlerin teknolojiye karşı geliştirdikleri ilgisiz, kayıtsız ve ihmalkâr tutumların çocukların dijital bağımlılık süreçleri üzerindeki etkisini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında, Bursa ilinde amaçlı rastgele örneklem yöntemiyle belirlenen 20 farklı aile ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler nitel araştırma teknikleri çerçevesinde tematik analiz yöntemine tabi tutulmuştur. MAXQDA 24 nitel veri analiz yazılımı aracılığıyla gerçekleştirilen analizler sonucunda; dijital medya kullanım alışkanlıkları, ebeveyn denetimi, dijital boşvermişlik ve ebeveyn rolü algısı gibi ana tema ve bağlantılı alt temalar yapılandırılmıştır. Bulgular, katılımcıların yaş, cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre farklılık göstermekle birlikte, ebeveynlerin çocuklarının dijital bağımlılık riskinin farkında olduklarını ancak çeşitli gerekçelerle dijital ihmal davranışları sergilediklerini ortaya koymaktadır. Çalışma sonucunda, dijital bağımlılığın yalnızca çocukların bireysel bir sorunu değil, ebeveyn tutumlarıyla doğrudan ilişkili bir olgu olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda, ebeveynlerin dijital okuryazarlık seviyelerini geliştirerek bilinçli bir rehberlik rolü üstlenmeleri ve çocuklara eğitici alternatif etkinlikler sunmaları, sorunun çözümünde ve toplumsal farkındalığın artırılmasında temel stratejiler olarak önerilmektedir.

Abstract

Screen Use in Parenting: The Issue of "Digital Abandonment" Among Turkish Families

In recent years, parental attitudes have been discussed as critical factors influencing children's tendencies toward digital addiction. The instrumentalization of screens by many parents as "virtual companions" or "digital pacifiers" to facilitate daily life has led to the exploration of the concept of "digital abandonment," a term that introduces a new dimension to the existing literature. This study aims to examine in depth how indifferent, indifferent, and neglectful parental attitudes toward technology affect children's digital

addiction processes. Within the scope of the research, in-depth interviews were conducted with 20 families selected through purposive random sampling in Bursa, Turkey. The qualitative data obtained were subjected to thematic analysis to identify recurring patterns and behaviors. The analysis, conducted via MAXQDA 24 qualitative data analysis software, structured several main themes and associated sub-themes, including digital media usage habits, parental mediation and intervention, digital abandonment and the perception of the parental role, and general parental evaluation. The findings indicate that while awareness of digital addiction risks varies according to variables such as age, gender, and socio-economic status, parents generally tend to exhibit digital neglect behaviors for various practical reasons. The study concludes that digital addiction is not merely an individual problem of the child but is a condition directly correlated with parental attitudes. In this context, enhancing parents' digital literacy, encouraging the adoption of a conscious digital guidance role, and providing educational alternative activities for children are proposed as fundamental strategies for addressing this issue and fostering societal development.

1. Dijital Dönüşüm ve Ebeveynlik Süreci

Aile kurumu sosyal yapı için gereklilik olarak görülmektedir. Ancak toplumsal gelişmeler, aile yaşamında bazı farklılıklar ortaya çıkarmaktadır (Bayer, 2013, s. 101-129). Bu farklılıklar aileleri geleneksel yapılardan bireysel yapılara dönüştürmektedir. Günümüzde ailelerdeki bireyselleşme algısının sebeplerinden biri de dijital cihazların devamlı bireyleri meşgul etmesidir (Aluş, 2015, s. 15-24). Bazı toplumlarda aile kurumu, üreten değil tüketen bir yapıyı ifade etmektedir. Çekirdek aileler tarıma önem vermeyen, özgür ve teknoloji odaklı bir yaşam tarzı benimsemiştir (Karslı, 2019, s. 1-14). Dijitalleşme hem çocukları hem de ebeveynleri dönüştürmektedir. Ebeveynler dijital cihazları kullanırken çocukların özel hayatlarını yeni medyada paylaşmakta ve dijital dünyaya kapılıp çocuklara yeterli vakti ayırmamaları tekno ihmal olarak tanımlanmaktadır (Goodwin, 2021, s. 216). Birçok ailede dijital teknolojiler ailelerin ve çocukların zamanını almaktadır. Bu da ebeveyn çocuk iletişiminde çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Dijital dünya eğlenmek ve dinlenmek için kullanılırken aile içi iletişim etkilenmekte uzak bir ilişki modeli ortaya çıkmaktadır (Liu, 2023, s. 149). Ebeveynler, dijital teknolojinin çocukları için yararları ve zararları konusunda emin olmamaktadırlar. Bu ebeveynlerin birçoğunun zihni bulanıklaştırmaktadır. Alanyazında, dijital teknolojinin çocuklar için avantajlı mı yoksa dezavantajlı mı olduğu konusunda net bir karara varılamamaktadır (Papadakis, Aleksandraki, & Zaranis, 2021, s. 2722).

Günümüzde çocuklar yalnızca çevrimiçi dünyaya kapılmakla kalmamaktadır, aynı zamanda gelişimleri hem çevrimiçi hem de çevrimdışı olarak iki yönlü, akıcı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bir ebeveynin bakış açısına göre bu, çocukların dijital veya post-dijital gelişim deneyimlerinin giderek bulanıklaştığı anlamına gelmektedir (Vijayakumar & Pfeifer, 2019, s. 137). Ebeveynlerin, çocuklarının dijital ortamların sunduğu olanaklardan sağlıklı biçimde yararlanmasını sağlayabilmeleri için uygun denetim ve yönlendirme stratejileri geliştirmeleri gerekmektedir. Günümüzde ebeveyn kontrolünün çoğu zaman kısıtlayıcı yaklaşımlar ya da çocukları teknolojiden tamamen uzak tutma çabaları şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak bu tür yaklaşımlar, çocukların dijital ortamlara gizli biçimde yönelmesi gibi daha ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin, çocuklarını dijital teknolojilerin etkileri konusunda bilgilendirmeleri ve bilinçlendirmeleri önem taşımaktadır. Ayrıca ebeveynlerin belirli kurallar ve sınırlar oluşturarak, çocuklarının bu kuralları içselleştirmesini ve uygulamasını desteklemeleri gerekmektedir (Ana, Eider, & Isabel, 2019, s. 108).

İletişim teknolojilerinin evrildiği dünyada ebeveyn kimliklerinin de yenilenmesi gerekmektedir. Bu yeni kimliğin adı, dijital ebeveynlik olmaktadır (Aydoğan, 2022, s. 106-107). Dijital arabuluculuk olarak da ifade edilen dijital ebeveynlik kavramı, ebeveynlerin yeni rol ve bazı sorumluluklarını merkeze almaktadır. Dijital ebeveynlik, çocukların dijital ortamlardaki faaliyetlerini anlamlandırabilme, yönetebilme, destekleme ve düzenlemeyi

amaçlayan ebeveyn çabaları ve uygulamaları olarak ifade edilmektedir (Benedetto & Ingrassia, 2020). Ebeveynler, çocuklarının dijital ortamlardaki anlarını yönlendirerek bu platformlardaki gezinmeleri faydalı kılmayı amaçlamaktadırlar. Dijital güvenlik, dijital haklar, dijital okuryazarlık konularında çocukların ve ebeveynlerin bilinçlenmesi gerekmektedir. Dijitalin hızla dönüştüğü bu dünyada ebeveynlerin iletişim teknolojileri konusunda sorumluluk sahibi olması gerekmektedir (Bostancı, 2023, s. 982-991). Dijital ebeveynlikte geleneksel ebeveynlikten farklı olarak çocukların dijital ortamlarda emniyetli olarak dolaşmasını sağlamak gibi bir fark bulunmaktadır (Lupton, Pedersen, & Thomas, 2016, s. 730-743).

Dijital ebeveynlik davranışları çok yönlü ve karmaşıktır; teknoloji kullanımının izlenmesi, kuralların sağlanması, uygulanması, dijital becerilerin eğitimi ve teşviki, çevrimiçi eğitimde gezinme ve çevrimiçi fırsatların kullanılması gibi konu başlıkları içermektedir (Odgers, 2019, s. 678). Dijital ebeveynlik yaklaşımına göre, çocukların dijital alanlarla iletişimlerinin faydalı bir seviyeye gelmesi için çalışma yapılması ve olası risklerin minimum duruma indirilmesi gerekmektedir (Choy, Eva Yi, & Wu, 2024, s. 2147-2187). Araştırmalara göre çoğu ebeveyn, çocuklarının artan mobil cihaz kullanım alışkanlıklarını durdurma çabası göstermemekte, kendileri de akıllı telefonları ile etkileşimde bulunmaktan mütevellit mutlu hissetmekteler (Hossen, 2022, s. 3). Bu minvalde ebeveynler dijital alanlarda çocuklarına destek sağlarken kendi değerleri de önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Kültürel, eğitim, sağlık gibi faktörler önemli geri bildirimler sunmaktadır (Zhao, Bazarova, & Valle, 2023, s. 3).

Çocukların dijital ortamdaki etkinliklerini izleme, kontrol etme ve düzenleme süreci dijital ebeveynlik davranışları olarak adlandırılmaktadır. Fakat ekransız oluşturulan zamanlar, çocuklarla yapılan fiziksel aktiviteler, gidilen oyun parkları, aile çocuk etkileşiminin kalitesi gibi dijital teknolojinin olmadığı, kullanılmadığı alanlarda dijital ebeveynliğin bir parçası olarak ele alınabilmektedir (Sikandar & Kavitha, 2021, s. 103).

2. Çocukların Dijital Kullanımında Ebeveyn Faktörü

Ebeveynlerin dijital ortamlara karşı görüşleri iki başlıkta toplanmaktadır. Bazı ebeveynler dijital ortamlara sorgusuz sualsiz hayranlık duymakta, ekran kullanımında sınırsız ve denetimsiz bir tutum benimsemektedir. Tam tersi görüşte olan ebeveynler ise dijital hayatın olumsuzluklarını sürekli gündeme getirmekte ve fazla tutucu davranışlarda bulunmaktadır. Her iki düşünce tarzı da, çocukların dijital kullanımında önyargılı yaklaşımlarına neden olmaktadır (Daniela & Rudolfa, 2018, s. 104-113). Ebeveynler çocukların dijital ortamlardan etkili bir şekilde faydalanmasını istiyorlarsa kendilerinin örnek olabileceği dijital ebeveynlik davranışları sergilemeleri gerekmektedir (Korkmaz, Demir, Öztürk, & Mutlu, 2023, s. 405-418). Aile içi ilişkiler, ebeveynlik tarzı, aile içi sorunlar ebeveynlerin çocuklarına yönelik yanlış davranışları gibi faktörler dijital bağımlılığın gelişmesindeki önemli etkiler olmaktadır (Sarı & Sine Nazlı, 2023). Ebeveyn ilgisizliği, kötü ebeveyn rol modelleri, rehber eksikliği de çocuklarda dijital bağımlılığın nedenleri arasında gösterilmektedir (Süral, 2022, s. 706-719). Annenin babanın sürekli çocuğun başında bekçilik etmesi mümkün değildir. Fakat çocuğuna değerler sistemini doğru bir şekilde empoze ederse, çocuğunun kafasında, yasaklar, hayırlar yerine gerekçeler sunabilirse ve bu gerekçelerinde ikna edici olabilirse ancak o zaman sorunsuz bir iletişim gerçekleşecektir (Çıkman, Salman, & Çalışkan, 2017, s. 65-70).

Çocuklar önce ailelerinden daha sonra da çevrelerinden gelen etkileşimlerle toplumsal değer yargılarını benimsemektedirler. Öğrendikleri kültürel kodları kullanarak sosyal gelenekleri aktarmaya çalışmaktadırlar. Zorlu hayat şartları bireyleri ancak kısıtlı saatlerde bir araya getirmektedir. Ancak bu kısıtlı zamanda bile etkileşime geçemeyen aile biçimleri var olmaktadır (Şen, 2024, s. 10). Ebeveynlerin ve ailedeki diğer yetişkinlerin medya kullanım şekilleri, evdeki medya ortamını şekillendirmekte ve bu da çocukların medya kullanımını etkileyebilmektedir. Ebeveynlerin medyaya ilişkin görüşleri, evde medyayı erişilebilir hale

getirme veya getirmeme, çocuklarının medya kullanımını düzenleme ve yaygın bir medya ortamını teşvik etme ya da etmeme gibi farklı tutumlar aracılığıyla kendini göstermektedir. Tüm bu unsurlar, çocukların medya kullanımını etkilemektedir. Ebeveynlerin belirli medya kullanımı, inançlarını motive eden unsurlar olarak net olmasa da eğitim ve sosyoekonomik düzeyleri ile yaş gibi çocukla ilgili özelliklerden etkilendiklerini varsayılmaktadır (Merdin, 2017, s. 52).

Aile tipi dikkate alındığında, tek ebeveynli bir ailede büyümek de çocukların dijital bağımlılık düzeyini arttıran bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir (Rehbein & Baier, 2013, s. 122). Ebeveynlerin eğitim seviyeleri, ekonomik imkânları, dijital ile olan iletişimleri çocukların ekranlara yönelmesini etkileyen faktör arasında yer almaktadır (Gökçearslan & Durakoğlu, 2014, s. 423). Yapılan araştırmalar, ebeveynlerin yarısının çocukları dijital ile vakit geçirirken kendi işleri ile hemhal olduklarını belirtmektedirler (Kırık, 2014). Küçük çocukların Ipad'i kolaylıkla kullanabilmesi sıradan bir durum haline gelmektedir. Günümüz toplumunda, yoğun programlar, uzaktan çalışma veya tek ebeveynlik gibi pek çok aile stres kaynağı, çocukların ekran başında geçirdiği sürenin artmasına katkıda bulunabilmektedir. Dolayısıyla, bu elektronik cihazlar modern zamanların "bakıcısı" haline gelmektedir. Ebeveynler çocuklarının sıkıntısını bir ekranla dindirdikçe, bu durum koşullandırıcı davranışlarının güçlenmesi olasılığı artmaktadır. Bir çocuk büyüyüp yetişkinliğe adım attığında, duygularını içselleştirdiği ve akıllı cihazları tercih ettiği yolda ilerleyebilir. Ancak, çocuklukta aşırı dijital kullanım, aile ve arkadaşlarla bağ kurma isteğini azaltmaya neden olabilmektedir (Chamanadjian & Richards, 2024). Ailesiyle sürekli zaman geçiren çocuklar, belli dönemlerde rol model aldığı aile üyelerini taklit etme eğilimine girmektedirler. Bu dönemde, özellikle teknoloji kullanımı konusunda olumsuz bir rol model sergileyen aile üyelerinin, çocukların teknoloji kullanım becerilerini olumsuz bir şekilde etkilemesine neden olmaktadır (Avcı & Er, 2019, s. 140).

Son günlerde bazı dijital içeriklerin çocukların iç dünyasını değişik şekillerde etkileyebildiğine tanık olunmaktadır. Bazen çocuklar, izledikleri veya oynadıkları karakterlerle kendilerini özdeşleştirebilmekte ve gerçeklik algılarını yitirdikleri gözlemlenmektedir. Örneğin uçan bir karakteri gören çocuk uçabilmenin mümkün olduğunu, oynadığı bir karakterin onlarca canının olup başına ne gelirse gelsin hiçbir zarar görmediğini düşünebilmektedir. İnternet erişimi olan bir mecrada ise eğer ebeveyn kontrolü sağlanmadıysa çocuk sayısız tehlikeye açık hale gelebilmektedir. Bunlara maruz kalan çocuk uzun yıllar sürebilecek psikolojik sıkıntılar ile başa çıkmak zorunda kalabilmektedir (Sönmezer & Balcıoğlu Ayhan, 2023, s. 60). Bu bağlamda, çocukların dijital bağımlılık geliştirme süreçlerinde ebeveynlerin rolü ve etkisinin belirleyici bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin dijital dünyaya karşı sergiledikleri "kayıtsızlık" ve "aşırı tutuculuk" gibi uç tutumlar, çocukların dijitalle sağlıklı bir ilişki kurmasının önündeki temel engellerden biri olarak değerlendirilmektedir. Dijital bağımlılığın gelişimi; aile içi iletişim eksikliği, ebeveyn ilgisizliği ve yetişkinlerin kendi işlerine odaklanabilmek adına cihazları "modern zaman bakıcısı" olarak araçsallaştırmasıyla doğrudan ilişkilidir. Sadece yasaklara dayalı bir yaklaşım yerine çocuklara ikna edici gerekçeler sunan bir değerler sisteminin inşa edilmesi gerekmektedir. Ebeveynlerin kendi medya kullanım alışkanlıklarının evdeki dijital iklimin asıl belirleyicisi olduğu ve çocukların bu modelleri taklit ederek kendi kullanım pratiklerini şekillendirdiği görülmektedir. Denetimsiz dijital mecralarda çocukların gerçeklik algısını yitirmesi ve psikolojik risklere açık hale gelmesi, etkili bir dijital ebeveynliği teknik bir denetimden öte, bilinçli bir rehberlik ve sağlıklı bir rol modelliği süreci olarak zorunlu kılmaktadır.

3. Dijital Ortamlarda Ebeveyn İhmali ve Boşvermişliği

İngilizce literatürde "nonchalance", "apathy" ve "indifference" gibi kavramlarla ifade edilen; ilgisizlik, kayıtsızlık, umursamazlık ve ihmal anlamlarını içeren bu olgunun,

Türkçe literatürde “dijital boşvermişlik” kavramı ile karşılanması önerilmektedir. Dijital teknolojilerin ebeveyn-çocuk ilişkisini belirgin biçimde etkilemesi ve zaman zaman bu ilişki üzerinde baskın bir rol üstlenmesi, farklı toplumlarda çeşitli kavramsal çerçeveler aracılığıyla ele alınmakta ve incelenmektedir. Ebeveynler, bilgisayar, telefon, tablet gibi dijital cihazları çoğunlukla günlük işlerini yaparken, çocuktan ayrı vakit geçirmek, çocuklarını oyalamak gibi durumlarda kullanmaktadırlar. Çocukların tek başlarına teknolojik bir alet ile zaman geçirmesi davranışlarının takip edilememesine sebep olmaktadır. Özellikle küçük çocukların denetimsiz dijital kullanımlarında uzun vadede kendilerine çok fazla zarar verici etkisi bulunmaktadır (Yavuzer & Demir, 2016).

Ebeveynler, ihmal edici tutumların yanlış olduğunun farkında olmalarına rağmen, bazı durumlarda çocuklarının dijital araçları uzun süreli kullanımını yeterince takip edemediklerinde çocukların daha fazla risk altında kaldığını ifade etmektedirler. Ayrıca ebeveynler, kendilerinin uzun süre telefonla meşgul olmalarının çocuklar tarafından model alındığını ve telefon kullanımı sırasında çocukla iletişimi reddetme ya da erteleme davranışlarının çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yarattığını gözlemlediklerini belirtmektedirler (Manap & Durmuş, 2021, s. 989). Franzen’e göre; teknoloji sevdası sevgiye kolay bir alternatif oluşturmaktadır (Steyer, 2012, s. 35). Kang’a göre, şimdi çocuğu susturmak için bir ekran yetmektedir. Restoranlarda çocuklar ellerinde ekranlar ile yemek yemektedir. Bu durum günümüzde artık her yerde görülmektedir. Bağlanmanın nörobiyolojisi değişikliğe uğramakta ve çocuğa verilen istenmeyen ama yaralayıcı mesaj “sen önemli değilsin” olmaktadır (Mate & Daniel, 2024, s. 191).

Küçük çocuklu ebeveynler, ekran süresinin etkileri konusunda endişeli olduklarını açıkça belirtmektedirler. 12 yaş altı birçok çocuğun ebeveynlerinin %71’i, çocuklarının ekranların önünde çok fazla zaman geçirdiğini söylemektedirler. Mart 2020’de yürütülen bir Pew Research anketi, ABD’li ebeveynlerin üçte ikisinin bugün ebeveynliği 20 yıl öncesine göre daha zor bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Birçoğu bu gelişmeyi akıllı telefonlar ve sosyal medya gibi yeni teknolojilere bağlamaktadırlar (Auxier, Anderson, Perrin, & Turner, 2020). Ebeveynlerin kişisel çıkarları çocukların dijital medya kullanımında aktif bir rol oynamaktadır. Rahatsız edilmeden başka işler yapabilme, çocukların iyi davranması ve sakin olması gibi çocuğun davranışlarını düzenleme, çocukla bir tartışma başlatmak istememek gibi birçok nedenle aileler çocukların dijital medya kullanımında önünü açmaktadır (Geurts, Koning, Vossen, & Eijnden, 2022). Lev ve Elias’ın 2020 yılındaki çalışmasının araştırmanın sonuçlarına göre, ebeveynlerin günlük rutinlerinde çocuklarını yoğun bir şekilde dijital ekranlara maruz bıraktıklarını ve çalışmaya katılan tüm ebeveynlerin ekranları “bebek bakıcısı” olarak kullandığı tespit edilmiştir. Ebeveynler ekranları çocuklarını oyalayan bir araç olarak görmekte ve çocukların ekran kullanımları ebeveynlerin de etkisiyle artmaktadır. (Elias & Bar Lev, 2020, s. 43) Çünkü günümüzde dijital ekranlar, ebeveynlere yardımcı olmakta ve anne/babalar cihazları 'bebek bakıcısı' olarak kullanmaktadır. (Chaudron, Di Gioia, & Gemo, 2018).

Yapılan bir araştırmada 91 Avusturyalı ebeveyn; bebeklerini oyalamak, toplum içindeyken sakin kalmasını sağlamak, kolaylıkla yemek yedirebilmek veya ödüllendirmek amacıyla dijital medyaya başvurduklarını belirtmiştir. Bu ebeveynlerin çocukları 12-47 ay yaş aralığına sahiptir (Eichen, Hackl-Wimmer, Rettenbacher, Paechter, & Rominger, 2021, s. 2170). Dijital ekranların çocukları sakinleştirmek için ebeveynler tarafından kullanıldığı durumlar fazlaca görülmektedir. Genellikle çocuklarda öfke, huzursuzluk belirtileri ortaya çıktığında çocukları sakinleştirmek için bir ekran sunulmaktadır. Bu gibi durumlarda çocuklarla iletişim kurmak, onları neyin huzursuz ve rahatsız ettiğini öğrenmek, sarılarak rahatlatmak gibi duygusal destek araçlarından çok ne yazık ki ekranlar ilk tercih seçeneği olmaktadır (Elias & Lemish, 2021, s. 10). Restoranda, markette, kafede çocuk eline verilen ekran normal bir duruma dönüşmektedir. “Başka türlü susmuyor”, “işim görülene kadar oynasın” gibi nedenlerle çocuğun ekran bağımlılığı artmaktadır (Aydoğan, 2022, s. 77).

Son istatistiklere göre ebeveynlerin yaklaşık %70'i, özellikle çalışan ebeveynler, kendilerini sıklıkla çok sayıda sorumluluğun içinde buldukları ve çocuklarının hareketlerini düzenli olarak takip etmekte zorlandıklarından çocuklarının ilgisini canlı tutmak için sıklıkla ekranlı cihazlara yönlendirmektedirler (Anjum ve diğerleri, 2025, s. 2).

Ebeveynlerini rol model alan çocuklar onlar gibi telefonu kullanabilmeyi de öğrenmektedir. Bazı durumlarda ise aileler çocuğun istek ve ısrarlarının önüne geçemeyerek pes etmekte ve istediği verilmedikçe huysuzluk yapan çocuklarına ekran faktörünü her fırsatta sunmaktadır. Örneğin; bir misafirlikte veya dışarda bir yemek esnasında yaramazlık yapmasını ve sıkılmasını istemedikleri çocuklarına çocuğun talebi olsun olmasın bu teklifi kendileri yapmaktadır. Çok masum görünen bu tablo her mekânda çokça karşımıza çıkmakta ve çeşitli oyunlar oynayıp, videolar izleyen çocuklar eğer ebeveyn uygulama ve internet bağlamında bir kısıtlamaya gitmemişse bu ortamlara maruz kalan çocuk çeşitli tehlikelere de açık hale gelebilmektedir (Sönmezer & Balcıoğlu, 2023, s. 58). Ebeveynler; kendi günlük işlerini aksatmamak, çocukları sakinleştirmek veya sosyal ortamlarda huzursuzluk çıkarmalarını önlemek adına duygusal destek ve aktif iletişim yerine ekranları birincil tercih olarak sunmaktadır. Denetimsiz ekran kullanımı ve ebeveynlerin kendi cihaz meşguliyetlerinin çocuklarca model alınması hem davranış takibini imkânsız kılmakta hem de çocukları dijital dünyanın çeşitli risklerine karşı savunmasız bırakmaktadır.

4. Araştırma Yöntemi ve Evreni

Çalışmanın temel amacı, 6-12 yaş arası çocuk sahibi olan ebeveynlerin çocuklarının dijital medya kullanımına yönelik tutumlarını, müdahale biçimlerini, sınır koyma stratejilerini ve duygusal bakım rollerini dijital ekranlar ve içerikler karşısında nasıl şekillendirdiklerini saptamak ve eğer mevcutsa dijital ihmal davranışını derinlemesine olarak incelemektir.

Günümüzde, dijital bağımlılık riskini erken yaşta tespit etme ihtiyacı giderek daha da önemli hale gelmiştir (Havi, Samaha, & Griffiths, 2019, s. 774). Alanyazında, hızlı dijitalleşmenin çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin endişeler sıklıkla tartışılmaktadır (Bell, Bishop, & Przybylski, 2015). Günümüzde ebeveynler tarafından dijital araçlar çoğunlukla çocukları oyalayan birer araç olarak görülmektedir (Elias & Bar, 2020). Bu çalışmada ebeveynlerin dijital teknolojilere yönelik tutumları ve çocukları ile olan etkileşimlerinde dijital araç ve içerikleri kullanma biçimleri dijital ihmal çerçevesinde ele alınmıştır. Araştırmada 20 ebeveynle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilerek; ebeveyn ihmali çerçevesinde çocukların dijital teknoloji kullanımı, dijital bağımlılık riski ve ebeveyn-çocuk etkileşiminin nitel bir araştırma deseniyle incelenmiştir.

Bu araştırma 01.03.2025 - 30.11.2025 tarihleri arasında Bursa (Türkiye) ilinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamına dâhil edilen 20 ebeveyn farklı sosyo-demografik özellikler taşımaları nedeniyle araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşme tekniği tercih edilmiştir. Bu yöntemin tercih edilmesinin temel nedeni, dijital boşvermişlik gibi karmaşık ve çok katmanlı bir olgunun, katılımcıların bireysel anlatıları üzerinden yapılandırılmasına imkân sağlamaya çalışmaktır. Bulgular, Braun ve Clarke (2006)'ın altı aşamalı tematik analiz yaklaşımı ile çözümlenmiş; veriye aşinalık, kodlama, tema geliştirme, tema gözden geçirme, tanımlama ve raporlama aşamaları sistematik olarak takip edilmiştir (Braun & Clarke, 2019, s. 893). Görüşme deşifreleri ise, belirlenen ana ve alt tema kategorilerine MAXQDA AnalyticsPro24 (Sürüm: 24.9.1) nitel veri analiz programı kullanılarak araştırmacı tarafından iki defa kodlanmıştır. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamaya yönelik gerçekleştirilen bu kodlama sürecinin ardından, bulgulara dair tema ve alt tema frekans analizleri yapılmıştır.

Tablo 1: Katılımcı Profilleri ve Sosyo-Demografik Özellikleri

KOD	EBEVEYN CİNSİYETİ	ÇOCUK CİNSİYETİ	KARDEŞ SAYISI	YAŞ	EBEVEYN ÖĞRENİM DURUMU
E.B.A.	K	E	1	10	Lisans
F.Y.Ş.	K	E	1	7	Lisans
N.A.B.	K	K	1	11	Lisans
S.M.Y.	K	E	3	9	Lisans
S.T.G.	K	E	2	9	Lisans
Y.E.K.	K	E	1	10	Lisans
S.Y.Y.	K	E	2	7	Lisans
N.E.D.	K	K	1	11	Lisans
H.A.G.	E	E	1	7	Lisans
D.K.B.	K	E	2	8	Lisans
S.A.K.	K	K	3	6	Lisans
B.A.G.	K	K	1	6	Lise
E.N.K.	K	K	2	12	Lise
A.N.P.	E	K	2	12	Lise
E.Ç.O.	E	E	2	6	Lise
N.A.B.	K	K	2	11	Lise
O.Ç.T.	K	E	2	12	Lise
S.E.G.	E	K	2	12	Lisans
R.E.K.	K	K	2	12	Lise
M.E.Y.	E	K	3	6	Lise

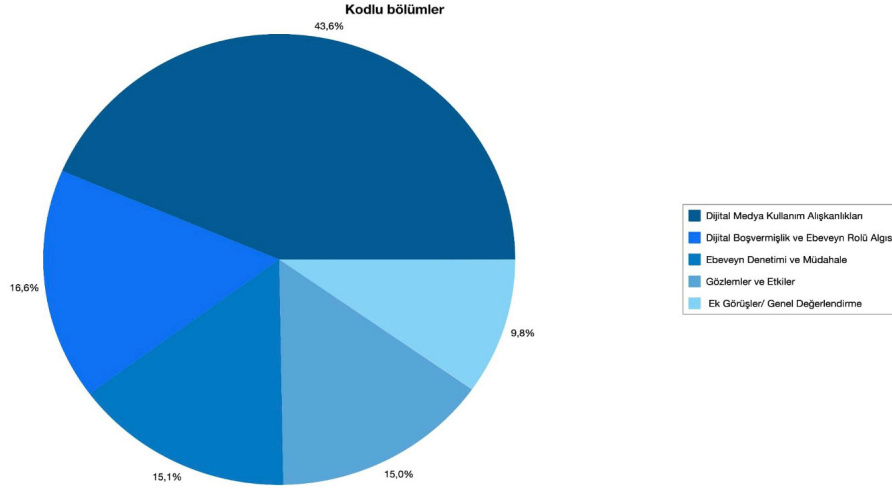
Tabloda görüldüğü üzere, katılımcıların 15'i kadın, 5'i erkektir. Eğitim düzeyi açısından olarak katılımcıların yarısının lisans mezunu olduğu görülmektedir (10 katılımcı). Katılımcıların diğer yarısı ise lise mezunudur. Katılımcıların sahip oldukları çocukların cinsiyet dağılımı da farklılık göstermekte olup; 10 katılımcının kız, 10 katılımcının ise erkek çocuğu olduğu görülmektedir. Görüşmeye dâhil edilen ebeveynlerin çocuk sayısı da farklılık göstermektedir. 7 katılımcının 1 çocuğu, 10 katılımcının 2 çocuğu, 3 katılımcının 3 çocuğu bulunmaktadır. Görüşme yapılan çocuk özelinde, ebeveynlerin sahip oldukları çocukların yaşları incelendiğinde ise, 5 ebeveynin 12, 3 ebeveynin 11, 2 ebeveynin 10, 2 ebeveyni+n 9, 1 ebeveynin 8, 3 ebeveynin 7, 4 ebeveynin 6 yaşında çocukları olduğu görülmektedir.

Katılımcıların sosyo-demografik açıdan farklı özellikler taşıyan bireylerden seçilmesi, 6-12 yaş grubu çocuklar merkezinde, çalışmada farklı eğitim düzeyleri, cinsiyet ve aile yapılarına sahip ebeveyn deneyimlerinin irdelenmek istenmesi ile ilişkilidir.

5. Araştırma Bulguları

Bu çalışmada, günümüzün en önemli toplumsal sorunlarından biri haline gelen çocuklarda dijital bağımlılık olgusunu, ebeveyn tutumları ekseninde ve literatüre yeni kazandırılan "dijital boşvermişlik" kavramı çerçevesinde incelemiştir. Bu araştırma, kişisel deneyimler çerçevesinde, ebeveynlerin çocuklarının dijital medya kullanımına yönelik tutumlarını, müdahale ve sınır koyma stratejilerini, dijital ihmal eğilimlerini, rehberlik pratiklerini ve duygusal bakım rollerini incelemeyi amaçlamıştır.

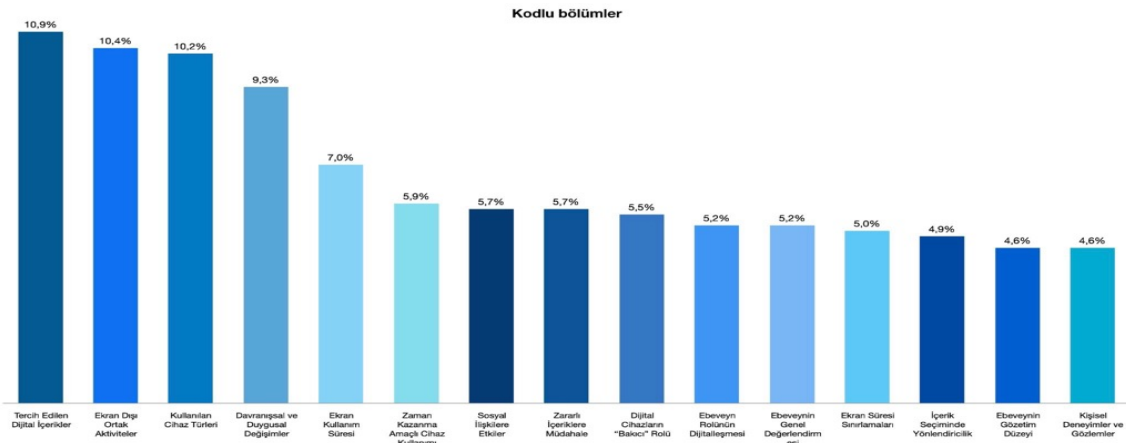
Grafik 1: Ebeveyn Görüşmeleri Sonucunda Saptanan Ana Temaların Oransal Dağılımı

Araştırma kapsamında, Bursa’da çocuk sayıları, cinsiyet ve eğitim düzeyleri farklılık gösteren ve 6-12 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bulgular, dijital bağımlılığın çocuk tercihi/iradesiyle şekillenen bir sorun olmadığına işaret etmektedir. Görüşmelerden elde edilen bulgular, “Dijital Boşvermişlik ve Ebeveyn Rolü Algısı”, “Dijital Medya Kullanım Alışkanlıkları”, “Ebeveyn Denetimi ve Müdahale”, “Gözlemler ve Etkiler”, “Ek Görüşler ve Genel Değerlendirme” ana temaları çerçevesinde analiz edilmiştir.

Yukarıdaki ebeveyn görüşmeleri sonucunda saptanan ana temaların oransal dağılımı başlıklı grafik incelendiğinde, verilerin beş ana kategoriye ayrıldığı ve bu kategorilerin dijital medya kullanımı ve ebeveynlik dinamikleri üzerine odaklandığı görülmektedir. Grafikte görüldüğü üzere, görüşme sonucunda elde edilen ana temaların oransal dağılımında %43,6 oranıyla “Dijital Medya Kullanım Alışkanlıkları” teması gelmektedir. “Dijital Boşvermişlik ve Ebeveyn Rolü Algısı” teması %16,6 ile ikinci en büyük oransal dağılım alanını oluşturmaktadır. “Ebeveyn Denetimi ve Müdahale” temasının oranı %15,1; “Gözlemler ve Etkiler” temasının dağılımı ise %15 oranındadır. En düşük oransal dağılıma sahip ana tema ise %9,8’lik oranla Ek Görüşler ve Genel Değerlendirme temasıdır. Bu dağılım, görüşme yapılan ebeveynlerin çocuklarının dijital araç ve içerik kullanımını daha çok kullanım alışkanlıkları çerçevesinde değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır. Ancak, “ebeveyn denetimi ve müdahale”, “dijital boşvermişlik ve ebeveynlerin algısı” ve “gözlemler ve etkiler” ana temalarının toplamda %45’in üzerinde bir oransal dağılım elde etmesi, dijital bağımlılık olgusunun ebeveyn görüşmelerinde farklı yönleriyle de ele alındığını göstermektedir.

Grafik 2: Ebeveyn Görüşmeleri Sonucu Saptanan Alt Temaların Oransal Dağılımı

Yukarıdaki ebeveyn görüşmeleri sonucu saptanan alt temaların oransal dağılım grafiği incelendiğinde, verilerin dijital alışkanlıklar, ebeveynlik rolleri ve etkiler üzerine 15 farklı alt temaya ayrıldığı ve bu alt temaların oransal olarak sıralandığı görülmektedir. Grafikte oransal olarak ilk sırada "tercih edilen dijital içerikler" alt teması %10,9'luk oranla yer almaktadır. Bu sıralamayı %10,4 oran ile "Ekran Dışı Ortak Aktiviteler" ve %10,2 oran ile "Kullanılan Cihaz Türleri" sıralaması takip etmektedir.

Bu alt tema oransal dağılımı, bir önceki grafikte yer alan "Dijital Medya Kullanım Alışkanlıkları" ana teması ile birlikte değerlendirildiğinde, görüşme yapılan ebeveynlerin dijital bağımlılık ve çocuklarının dijital cihaz kullanım biçimlerini yüksek düzeyde bu araç ve kanalların kullanım biçimleri çerçevesinde ele aldığı görülmektedir. "Gözlemler ve Etkiler" ana teması altında yer alan "Davranışsal ve Duygusal Değişimler" alt teması grafikte %9,3 oran ile dördüncü sırada yer alırken, "Dijital Medya Kullanım Alışkanlıkları" ana teması altında yer alan "Ekran Kullanım Süresi" alt teması %7 oranındadır. Bu veriler, katılımcıların dijital medya kullanımını daha çok kullanım biçimi çerçevesinde ele almakla birlikte; dijital bağımlılığın çocukları üzerindeki etkilerine yönelik bir farkındalıkları bulunduğu işaret etmektedir.

Grafikte yer alan diğer alt temaların ise daha düşük bir oransal dağılım gösterdiği görülmektedir. "Zaman Kazanma Amaçlı Cihaz Kullanımı" alt teması %5,9 oranlık; "Dijital Cihazların 'Bakıcı' Rolü" alt teması %5,5 oran ile ortalamanın altında bir dağılım göstermektedir. Ancak, bu alt temaların "Dijital Boşvermişlik ve Ebeveyn Rolü" algısı ana teması altında bulunduğu göz önüne alındığında, görüşme yapılan katılımcıların bir kısmının zaman kazanma amacıyla ya da farklı nedenlerle çocuklarının dijital araç kullanımına izin verdiği görülmektedir. Bu tematik dağılım; ebeveyn görüşmelerindeki ifadeler de göz önüne alındığında bir dijital ihmal/boşvermişlik durumunun mevcudiyetine işaret etmektedir.

"Ebeveyn Denetimi ve Müdahale" ana temasının altında yer alan "Zararlı İçeriklere Müdahale" (%5,7) alt teması ve "Gözlemler ve Etkiler" ana teması altında yer alan "Sosyal İlişkilere Etkiler" (%5,7) alt temasının ise oransal dağılımı eşittir. Görece düşük olan bu alt tema oranları, görüşme yapılan ebeveynlerin ifadeleri de göz önüne alındığında denetleme mekanizmalarının yetersizliğine işaret etmektedir. Ayrıca, bu bulgular görüşme yapılan ebeveynlerin bir bölümünün de dijital cihazların çocukları üzerindeki etkisini sosyal boyutuyla da değerlendirdiğini göstermektedir. Ayrıca, "Ebeveyn Rolünün Dijitalleşmesi ve "Ek Görüşler/Genel Değerlendirme" alt temalarının grafikte %5,2'lik oransal dağılım gösterdiği saptanmıştır. Grafikte en düşük dağılıma sahip alt temaların ise, "Ekran Süresi Sınırlamaları" %5,0, "İçerik Seçiminde Yönlendiricilik" %4,9 ve "Ebeveynin Gözetim Düzeyi" %4,6 alt temaları olduğu görülmektedir. "Dijital Medya Kullanım Alışkanlıkları" ana teması altında yer alan "Ekran Süresi Sınırlamaları" alt teması ve "Ebeveyn Denetimi ve Müdahale" ana temasının altında yer alan "İçerik Seçiminde Yönlendiricilik" ve "Ebeveynin Gözetim Düzeyi" alt temalarının düşük oransal dağılımı, katılımcılar nezdinde bir müdahale/denetim yetersizliğine işaret etmektedir.

Tablo 3: Katılımcılar Bağlamında Ana ve Alt Temaların Değerlendirilme Düzeyi (Kod Matris Tarayıcısı)

Kod Sistemi	E.B.A	F.Y.Ş	N.A.B	S.M.Y	S.T.G	Y.E.K	S.Y.Y	N.E.D	H.A.G	D.K.B	S.A.K	B.A.G	E.N.K	A.N.P	E.Ç.O	N.A.B	O.Ç.T	S.E.G	R.E.K	M.E.Y
▼ Gözlemler ve Etkiler																				
• Davranışsal ve Duygusal Değişimler	5,3%	5,3%	5,3%	7,0%	3,5%	3,5%	3,5%	5,3%	10,5%	5,3%	5,3%	3,5%	7,0%	1,8%	3,5%	3,5%	3,5%	8,8%	3,5%	5,3%
• Sosyal İlişkilere Etkiler	5,7%	5,7%	2,9%	11,4%	5,7%	5,7%	8,6%	2,9%	5,7%	5,7%	2,9%	5,7%	5,7%		5,7%	2,9%	5,7%	2,9%	2,9%	5,7%
▼ Dijital Boşvermişlik ve Ebeveyn Rolü Al																				
• Dijital Cihazların "Bakıcı" Rolü	2,9%	2,9%	5,9%	5,9%	8,8%	2,9%	2,9%	2,9%	8,8%	5,9%	5,9%	2,9%	5,9%	2,9%	2,9%	2,9%	2,9%	8,8%	11,8%	2,9%
• Ebeveyn Rolünün Dijitalleşmesi	6,3%	6,3%	3,1%	6,3%	3,1%	6,3%	6,3%	6,3%	3,1%	3,1%	3,1%	6,3%	6,3%	6,3%	6,3%	6,3%	6,3%	3,1%	3,1%	3,1%
• Zaman Kazanma Amaçlı Cihaz Kullanımı	5,6%	8,3%	5,6%	2,8%	2,8%	2,8%	5,6%	5,6%	11,1%	2,8%	2,8%	8,3%	2,8%	2,8%	2,8%	2,8%	5,6%	5,6%	5,6%	8,3%
▼ Dijital Medya Kullanım Alışkanlıkları																				
• Ekran Dışı Ortak Aktiviteler	4,7%	10,9%	6,3%	1,6%	3,1%	4,7%	1,6%	1,6%	4,7%	6,3%	4,7%	4,7%	4,7%	7,8%	4,7%	6,3%	3,1%	7,8%	4,7%	6,3%
• Ekran Kullanım Süresi	4,7%	4,7%	4,7%	2,3%	2,3%	2,3%	7,0%	4,7%	11,6%	4,7%	4,7%	7,0%	2,3%	7,0%	9,3%	4,7%	4,7%	7,0%	2,3%	2,3%
• Ekran Süresi Sınırlamaları	9,7%	6,5%	3,2%	6,5%	3,2%	6,5%	6,5%	3,2%	6,5%	3,2%	3,2%	9,7%	3,2%	6,5%		3,2%	6,5%	6,5%		6,5%
• Kullanılan Cihaz Türleri	3,2%	4,8%	4,8%	3,2%	6,3%	6,3%	7,9%	3,2%	7,9%	7,9%	3,2%	4,8%	4,8%	4,8%	6,3%	3,2%	4,8%	4,8%	3,2%	4,8%
• Tercih Edilen Dijital İçerikler	4,5%	3,0%	3,0%	4,5%	3,0%	3,0%	9,0%	6,0%	9,0%	3,0%	3,0%	7,5%	6,0%	3,0%	6,0%	3,0%	4,5%	9,0%	6,0%	4,5%
▼ Ebeveyn Denetimi ve Müdahale																				
• Ebeveynin Gözetim Düzeyi	3,6%	3,6%	3,6%	3,6%	7,1%	3,6%	10,7%	7,1%	7,1%	3,6%	3,6%	7,1%	7,1%	7,1%	3,6%	3,6%	3,6%	3,6%	3,6%	3,6%
• Zararlı İçeriklere Müdahale	5,7%	2,9%	5,7%	5,7%	5,7%	8,6%	2,9%	5,7%	2,9%	5,7%	2,9%	5,7%	5,7%	8,6%	2,9%	5,7%	2,9%	2,9%	2,9%	8,6%
• İçerik Seçiminde Yönlendiricilik	3,3%	6,7%	6,7%	3,3%	3,3%	6,7%	10,0%	3,3%	6,7%	3,3%	3,3%	3,3%	6,7%	6,7%	3,3%	3,3%	6,7%	6,7%	3,3%	3,3%
▼ Ek Görüşler/ Genel Değerlendirme																				
• Kişisel Deneyimler ve Gözlemler	3,6%	3,6%	17,9%	14,3%	3,6%			3,6%	10,7%	3,6%	7,1%	10,7%		3,6%	3,6%		7,1%	3,6%		3,6%
• Ebeveynin Genel Değerlendirmesi	9,4%	6,3%	6,3%	3,1%	6,3%	3,1%	3,1%	6,3%		3,1%	3,1%	3,1%	12,5%	3,1%	3,1%	3,1%	3,1%	6,3%	9,4%	6,3%

Kod Matris Tarayıcısı çıktıları, ana ve alt temaların katılımcılar tarafından hangi yoğunlukta değerlendirildiğini göstermekte; temalar arası dağılımın yanında ebeveyn cinsiyeti, çocuk cinsiyeti ve eğitim düzeyi gibi değişkenlere bağlı örüntülerin görünür olmasına imkân vermektedir.

1) “Gözlemler ve Etkiler” Teması: Davranışsal/Duygusal Etkilerde Baba

Katılımcıların Görünürlüğü “Gözlemler ve Etkiler” ana teması altında yer alan “Davranışsal ve Duygusal Değişimler” alt temasında en yüksek yoğunluk, H.A.G. (erkek ebeveyn–erkek çocuk) katılımcısında görülmüştür (%10,5). Aynı alt temada yüksek değerlendirme düzeyine sahip katılımcıların önemli bir kısmının erkek çocuk ebeveyni olduğu ve bu grubun bir bölümünün lisans mezunu olduğu dikkat çekmektedir. Bu bulgu iki açıdan anlamlıdır. İlk olarak, çocuk bakımının geleneksel olarak “anne rolü” ile özdeşleştirildiği toplumsal bağlama rağmen, baba katılımcıların dijital ekran kullanımının çocuk üzerindeki davranışsal ve duygusal etkilerine ilişkin ayrıntılı gözlem üretebildiği görülmektedir. İkinci olarak, özellikle erkek çocuk ebeveynlerinin bu alt temada daha yoğun değerlendirmelerde bulunması, katılımcı anlatılarında erkek çocuklarda dijital kullanımın davranışsal yansımalarının daha görünür/ çarpıcı biçimde deneyimlendiğine işaret etmektedir.

Aynı ana tema altında yer alan “Sosyal İlişkilere Etkiler” alt temasında ise en yüksek yoğunluk, kadın ebeveyn–erkek çocuk grubunda (özellikle S.M.Y. %11,4; S.Y.Y. %8,6) gözlenmiştir. Bu alt temada yüksek oranlarda değerlendirme yapan katılımcıların ortak özellikleri, çoğunlukla kadın olmaları, erkek çocuk sahibi olmaları ve lisans mezunu olmalarıdır. Bu durum, eğitim düzeyi arttıkça ebeveynlerin dijital bağımlılığın sosyal etkilerini (yalnızlaşma, iletişim biçimlerinin dönüşmesi, yüz yüze etkileşimin zayıflaması vb.) daha kolay problemleştirebildiklerini düşündürmektedir. Bu iki alt tema birlikte değerlendirildiğinde, “Gözlemler ve Etkiler” alanında yüksek yoğunluk üreten katılımcıların

önemli bir bölümünde iki ortak örüntü öne çıkmaktadır:

- Erkek çocuk sahibi olma,
- Eğitim düzeyinin görece yüksek olması (lisans).

Dolayısıyla katılımcı anlatılarında dijital bağımlılığın etkileri, erkek çocuklar bağlamında daha yüksek görünürlük kazanmış görünmektedir.

2) “Dijital Medya Kullanım Alışkanlıkları” Teması: Süre, Cihaz ve İçerik Üzerinden Okuma

“Dijital Medya Kullanım Alışkanlıkları” ana teması altında yer alan “Ekran Kullanım Süresi” alt temasında en yüksek yoğunluğun erkek ebeveyn-erkek çocuk grubunda (H.A.G. %11,6; E.Ç.O. %9,3) ortaya çıkması dikkat çekmektedir. Bu bulgu, görüşme yapılan baba katılımcıların özellikle erkek çocukların ekran süresini daha belirgin bir sorun başlığı olarak kayıt altına aldıklarına ve bu konuda daha yüksek farkındalık taşıdıklarına işaret etmektedir. Buna karşılık “Ekran Dışı Ortak Aktiviteler” alt temasında hem kadın hem erkek ebeveynlerin yüksek yoğunluklu değerlendirmeler yapması, eğitim ve sosyoekonomik farklılıklara rağmen ebeveynlerin “ekran dışı etkinlik ihtiyacı” konusunda ortak bir bilinç taşıdıklarını göstermektedir. Bu durum, dijital bağımlılıkla mücadelede ekran dışı ortak zaman üretmenin katılımcılar nezdinde güçlü bir “çözüm fikri” olarak yer ettiğini düşündürmektedir. Aynı ana tema altında yer alan “Ekran Süresi Sınırlamaları” alt temasında yüksek yoğunluk üreten katılımcıların çoğunlukla kadın ebeveynler olması, ekran süresi sınırlandırma gibi disiplin ve rutin kurma sorumluluğunun görüşme anlatılarında daha çok kadın/anne rolü ile ilişkilendirildiğini göstermektedir.

“Kullanılan Cihaz Türleri” ve “Tercih Edilen Dijital İçerikler” alt temalarında ise özellikle erkek çocuk ebeveynlerinin daha yoğun değerlendirme üretmesi, erkek çocukların dijital pratiklerinin (oyun, platform tercihi, cihaz çeşitliliği vb.) ebeveynler açısından daha fazla izlenir ve tartışılır hale geldiğine işaret etmektedir. “Tercih edilen içerikler” alt temasında kadın ebeveynlerin hem kız hem erkek çocukların tükettiği içerikler konusunda tutarlı biçimde değerlendirme yapması ise, annelerin çocukların gündelik dijital rutinlerine daha fazla nüfuz edebildiklerini ve içerik repertuvarına daha hâkim olduklarını göstermektedir.

3) “Dijital Boşvermişlik ve Ebeveyn Rolü Algısı” Teması: Bakıcılaştırma ve Zaman Kazanma Mantiğı

“Dijital cihazların bakıcı rolü” alt temasında farklı sosyoekonomik ve eğitim düzeylerinden katılımcıların yüksek yoğunluklu değerlendirmeler yapması, dijital boşvermişliğin/ihtimalin yalnızca belirli bir gruba özgü olmadığını; aksine geniş bir ebeveyn kümesinde ortak bir sorgulama alanı olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Katılımcıların bu alt temaya ilişkin güçlü anlatıları, ekranın gündelik yaşam içinde “yardımcı bakıcı” işlevi gördüğü fikrini desteklemektedir. Benzer şekilde “zaman kazanma amaçlı cihaz kullanımı” alt temasında yüksek yoğunluk üreten katılımcıların önemli bir bölümünün lisans mezunu olması ve bu grubun içinde erkek çocuk ebeveynlerinin öne çıkması, “zaman kazanma” mantığının yalnızca farkındalık eksikliğinden değil, gündelik yaşamın organizasyonu ve bakım emeği baskısından beslendiğini düşündürmektedir. “Ebeveyn rolünün dijitalleşmesi” alt temasında ise özellikle erkek çocuk annelerinin daha yoğun değerlendirme yapması, görüşmelerde erkek çocuk büyüme deneyiminin (enerji, hareketlilik, ev içi düzen, “meşgul etme” ihtiyacı vb.) ekranın devreye sokulma gerekçeleriyle daha sık bağlandığına işaret etmektedir.

4) “Ebeveyn Denetimi ve Müdahale” Teması: Gözetim Çabası Var, Sistematiğe Sınırlı

“Ebeveynin gözetim düzeyi” alt temasında farklı sosyoekonomik düzeylerden ve farklı çocuk cinsiyetlerinden katılımcıların değerlendirme üretmesi, gözetim sorumluluğunun ebeveynler tarafından genel olarak tanındığını göstermektedir. Buna karşın “zararlı içeriklere müdahale” ve “içerik seçiminde yönlendiricilik” alt temalarında dağılımın çoğu

zaman tepkisel müdahale biçimlerini işaret etmesi, ebeveyn denetiminin sistematik, önleyici bir stratejiye dönüşmekte zorlandığını düşündürmektedir. Özellikle bazı lise mezunu katılımcıların zararlı içeriklere müdahalede yüksek yoğunluklu değerlendirme yapması, farkındalığın yalnızca eğitim düzeyiyle açıklanamayacağını; ebeveynlik deneyiminin ve gündelik gözlemlerin de belirleyici olduğunu göstermektedir.

5) “Ek Görüşler/Genel Değerlendirme” Teması: Deneyim Temelli Yüksek Farkındalık

“Kişisel deneyimler ve gözlemler” alt temasında çok sayıda katılımcının yüksek düzeyde değerlendirme yapması, dijital bağımlılığın aile yaşamında güçlü bir deneyim alanı olarak yaşandığını ve ebeveynlerin önemli bir bölümünün bu olguyu gündelik hayat içinden anlamlandırdığını göstermektedir. “Ebeveynin genel değerlendirmesi” alt temasında kadın katılımcıların daha yüksek yoğunluklu değerlendirme üretmesi ise, çözüm önerisi geliştirme ve değerlendirmeyi bütünleme eğiliminin kadın ebeveyn anlatılarında daha belirgin olduğunu düşündürmektedir.

Kod Matris Tarayıcısı, temaların yalnızca “ne kadar konuşulduğunu” değil, kimler tarafından hangi içerik başlıklarında yoğunlaştığını da ortaya koymaktadır. Bulgular, özellikle şu örüntüleri işaret etmektedir:

- “Etkiler” (davranışsal/duygusal ve sosyal) alanında erkek çocuk ebeveynlerinin değerlendirme yoğunluğu yüksektir.
- “Süre” ve “cihaz/içerik” başlıklarında baba katılımcıların görünürlüğü artarken, “sınır koyma/disiplin” başlığında kadın ebeveynlerin daha belirgin olduğu görülmektedir.
- Eğitim düzeyi yükseldikçe sosyal etkilere ilişkin problemleştirme artmakla birlikte, bazı kritik alanlarda (ör. zararlı içeriklere müdahale) eğitim düzeyinden bağımsız yüksek farkındalıklar da ortaya çıkabilmektedir.

Bu veriler, dijital bağımlılığın aile içinde tek boyutlu bir sorun olarak değil; cinsiyetlenmiş bakım rolleri, gündelik yaşam baskıları, denetim kapasitesi ve algoritmik/akran yönlendirmeleri ile birlikte işleyen çok katmanlı bir ebeveynlik meselesi olarak anlaşılması gerektiğini desteklemektedir.

5. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, 6–12 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin dijital medya kullanımına ilişkin tutumlarını, müdahale pratiklerini ve dijital boşvermişlik eğilimlerini nitel bir yaklaşımla incelemiş; dijital bağımlılığın yalnızca çocuğun bireysel tercihleriyle açıklanamayacağını, ebeveynlik pratikleri ve aile içi dijital ekosistemle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular, dijital ebeveynlik literatürünün öngördüğü rehberlik ve arabuluculuk rolü ile gündelik ebeveynlik pratikleri arasındaki belirgin gerilimi görünür kılmaktadır.

Ebeveynlerde farkındalık–pratik kopukluğu ve dijital ebeveynlikte rol gerilimi gözlenmiştir. Ebeveynlerin önemli bir kısmı dijital bağımlılık risklerinin farkında olduklarını ve kaygı duyduklarını ifade etse de bu farkındalık, sürdürülebilir denetim, yönlendirme ve sınır koyma stratejilerine dönüşmemektedir. Bu durum, çalışmada “farkındalık–eylem kopukluğu” biçiminde kavramsallaştırılabilecek yapısal bir probleme işaret etmektedir. Ebeveynlerin ekran süresi sınırlamaları, içerik yönlendirme ve gözetim mekanizmaları konusunda düşük düzeyde uygulama sergilemeleri, dijital ebeveynlik anlayışının yalnızca niyete değil, pratik kapasiteye dayalı bir alan olduğunu düşündürmektedir.

Ebeveyn dijital boşvermişliği, pragmatik bir adaptasyon biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın temel bulgularından biri, ebeveynlerin dijital cihazları çoğunlukla zaman kazanma, ev içi sorumlulukları sürdürebilme, çocuğu sakinleştirme ve sosyal ortamlarda “düzeni koruma” gerekçeleriyle devreye sokmalarıdır. Bu durum, dijital ekranın ebeveynlik pratiklerinde fiilen “yardımcı bakıcı” rolüne kaydığını ve dijital boşvermişlik riskini artırdığını göstermektedir. Bulgular, dijital boşvermişliğin yalnızca bilinç eksikliğiyle

açıklanamayacağını; zaman baskısı, yorgunluk, bakım yükü, destek mekanizmalarının yetersizliği gibi gündelik yaşam koşullarıyla örülen çok etmenli bir adaptasyon biçimi olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla dijital boşvermişlik, bireysel ihmalin ötesinde, modern ebeveynliğin yapısal baskılar altında geliştirdiği pragmatik bir “çözüm” pratiği olarak da değerlendirilmelidir.

Ebeveyn denetimi, mekâna ve otoriteye dayalı olarak çözülmektedir. Bulgular, ebeveynin çocukla aynı mekânda bulunmasının etkin gözetimi otomatik olarak sağlamadığını göstermektedir. Özellikle anneler, evde bulunmalarına rağmen ev işleri ve diğer çocukların bakım sorumluluğu nedeniyle doğrudan denetim kuramadıklarını dile getirmiştir. Çocuğun cihazı çoğunlukla kendi odasında kullanması, yaş büyüdükçe mahremiyet talebinin artması ve içerik seçiminde akran önerileri ile platform algoritmalarının belirleyiciliği, geleneksel ebeveyn otoritesini zayıflatmaktadır. Bu bağlamda ebeveyn müdahalelerinin önemli bir kısmı önleyici değil; olay sonrası gelişen tepkisel müdahaleler olarak görünmektedir.

Ebeveyn davranışları ekranların sosyo-kültürel bağlamından etkilenir. Ebeveynlerin çocuklarda gözlemledikleri etkiler, fiziksel sorunlardan çok davranışsal ve duygusal dönüşümler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Saldırganlaşma, argo/küfür, influencer taklidi, giyim-konuşma tarzı dönüşümü ve ebeveynlere karşı itaatsizlik, görüşmelerde öne çıkan başlıklardır. Sosyal ilişkiler açısından ise bazı ebeveynler etkilenmenin sınırlı olduğunu söylese de çoğunluk, aşırı ekran kullanımının iletişim biçimlerini dönüştürdüğünü, yüz yüze sosyalleşmenin zayıfladığını ve çocukların yalnızlaştığını vurgulamaktadır. Bu tablo, ekranın “eğlence aracı” olmaktan çıkıp davranış biçimlerini etkileyen kültürel bir aktör haline geldiğini göstermektedir.

Dijital bağımlılık, aile ekosisteminin ürünüdür. Çalışmanın temel teorik sonucu, dijital bağımlılığın çocuğun iradesine indirgenemeyeceği; aile içi dijital iklimin (ebeveynin rol modeli oluşu, sınır koymadaki tutarlılık, rehberlik kapasitesi, denetim araçlarını kullanabilme düzeyi) tarafından üretildiğidir. Ebeveynler risklerin farkında olsalar da çoğu durumda otorite kaybı, zaman baskısı ve pratik yetersizlik nedeniyle “pes etmiş” bir tutum sergileyebilmekte; böylece bağımlılık döngüsü gündelik hayatın olağan parçası haline gelmektedir. Bu nedenle dijital boşvermişlik, dijital bağımlılığı artıran ana mekanizmalardan biri olarak görünmektedir.

Bulgular, sorunun yalnızca bireysel bilinçle çözülemeyeceğini; mikro, orta ve makro düzeyde eşzamanlı müdahale gerektiğini göstermektedir. Mikro düzeyde ebeveynlere dijital ebeveynlik eğitimleri, çocukla birlikte dijital içerik kullanımını düzenleme ve rehberlik becerilerini artırma önerilmektedir. Mezzo düzeyde okul temelli aile destek modelleri, rehberlik servisleri aracılığıyla atölyeler ve danışmanlık hizmetleri ile okul-aile iş birliğinin güçlendirilmesi önem taşımaktadır. Makro düzeyde ise yerel yönetimler ve ilgili kamu kurumları aracılığıyla erişilebilir ebeveyn eğitimleri, STK iş birlikleri, platformların ebeveyn denetim araçlarını sadeleştirilmesi ve ebeveynlerin zaman baskısını azaltacak aile dostu sosyal politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca çocukların ekran dışı zamanlarını artıracak güvenli oyun alanları ile spor ve sanat etkinliklerinin yaygınlaştırılması kritik görünmektedir.

6. Sınırlılıklar ve Gelecek Çalışmalar

Bu araştırma 20 ebeveyn ile sınırlı nitel bir çalışmadır. Gelecek araştırmalarda daha geniş ve sosyoekonomik olarak farklılaşan örneklemlemlerle nicel ya da karma yöntem tasarımlarının kullanılması, bulguların genellenebilirliğini artırabilir. Yalnızca ebeveyn görüşleriyle sınırlı kalmayıp çocukların kendi deneyimlerini merkeze alan çocuk odaklı araştırmalar yapılması, dijital bağımlılık ve dijital boşvermişlik ilişkisinin çok boyutlu yapısını daha bütüncül biçimde açıklamaya katkı sağlayacaktır. Uzunlamasına çalışmaların, dijital medya kullanım alışkanlıklarının psikososyal gelişim ve akademik başarı üzerindeki etkilerini daha sağlıklı nedensellik ilişkileriyle değerlendirme imkânı sunacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aluş, Y. (2015). Kültürel ve Toplumsal Gerçekliğimiz Açısından Aile Anlayışlarının ve Türk Ailesinin Değerlendirilmesi.
- Ana, A., Eider, O., & Isabel, B. (2019). Video games, parental mediation and gender socialization. *Digital Education*, 100-116.
- Anjum, N., Hasan, M., Salma, S. U., Zhao, L., Clemente, M. V., & Sakib, N. (2025). ScreenSafeFuture: A parent-empathetic and pragmatic mhealth application for toddlers' brain development addressing screen-addiction challenges. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352711024003662> adresinden alındı
- Auxier, B., Anderson, M., Perrin, A., & Turner, E. (2020). Parenting Children in the Age of Screens. Washington: Pew Research Center.
- Avcı, F., & Er, H. (2019). Dijital Bağımlılığa İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi ve Çözüm Önerileri. *Language Teaching and Educational Research*, 132-159.
- Aydoğan, G. H. (2022). Dijital Dünyada Rehber Annelik. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 101-129.
- Bell, V., Bishop, D., & Przybylski, A. (2015). The debate over digital technology and young people. *BMJ*.
- Benedetto, L., & Ingrassia, M. (2020). Dijital Ebeveynlik: Medya Dünyasında Çocuk Yetiştirmek ve Korumak. *intechopen*: <https://www.intechopen.com/search?query=Benedetto%20%20L.%20ve%20Ingrassia%2C%20M&refinementList%5BfacetingYear%5D%5B0%5D=2020> adresinden alındı
- Bostancı. (2023). Dijital Dünyada Ebeveynlik. TRT Akademi.
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Psikolojide Tematik Analizin Kullanımı. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*.
- Chamanadjian, C., & Richards, M. (2024, September). iMind: The Effect of Electronic Media Device Use on Mental Health in Children. *jaacapconnect*: <https://jaacapconnect.org/article/123158-imind-the-effect-of-electronic-media-device-use-on-mental-health-in-children> adresinden alındı
- Chaudron, S., Di Gioia, R., & Gemo, M. (2018). Young Children (0-8) And Digital Technology. A qualitative exploratory study. Publications Office of the European.
- Choy, Y. N., Eva Yi, H. L., & Wu, D. (2024). Digital parenting and its impact on early childhood development: A scoping review. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10639-024-12643-w> adresinden alındı
- Çıkman, B., Salman, Ö., & Çalışkan, D. (2017). Adı: Meraklı Soyadı: Çocuk Durum: "Çevrimiçi" Sonuç: "Grooming" "İnternette Çocuk İstismarı". *Güncel Pediatri*, 65-70.
- Daniela, L., & Rudolfa, A. (2018). Learning Strategies and Constructionism in Modern Education Settings. <https://www.igi-global.com/gateway/chapter/207947> adresinden alındı
- Eichen, L., Hackl-Wimmer, S., Rettenbacher, K., Paechter, M., & Rominger, C. (2021). Families' digital media use: Intentions, rules and activities. *British Journal of Educational Technology*, 2162-2177.
- Elias, N., & Bar Lev, Y. (2020). Digital Parenting: Media Uses in Parenting Routines during the First Two. *Studies in Media and Communication*, 43.

- Elias, N., & Lemish, D. (2021). Parents' Social Uses of Mobile Phones in Public Places: The Case of Eateries in Two National Contexts. *International Journal of Communication*, 9-11.
- Geurts, S. M., Koning, I. M., Vossen, H., & Eijnden, R. J. (2022). A Qualitative Study on Children's Digital Media Use and Parents' Self-interest. USA.
- Goodwin, K. (2021). Dijital Dünyada Çocuk Büyütmek. (T. Er, Çev.) İstanbul: Aganta Kitap.
- Gökçearslan, Ş., & Durakoğlu, A. (2014). Ortaokul Öğrencilerinin Bilgisayar Oyunu Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi . *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 419-435.
- Havi, N., Samaha, M., & Griffiths, M. (2019). The digital addiction scale for children: Development and validation. <https://www.liebertpub.com/doi/full/10.1089/cyber.2019.0132> adresinden alındı
- Hossen, S. (2022). Smartphone addiction in children: How are parents responsible for it? <https://dspace.bracu.ac.bd/xmlui/bitstream/handle/10361/18347/The%20Daily%20Star%20%2811.10.2022%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden alındı
- Karşlı, E. (2019). Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*.
- Kırık, A. M. (2014). Aile ve çocuk ilişkisinde İnternetin yeri: nitel bir araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*.
- Korkmaz, N. H., Demir, F., Öztürk, İ. E., & Mutlu, S. U. (2023). Ortaokul öğrenci velilerinde Dijital Ebeveynlik Farkındalığı ve Fiziksel Aktivite Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 405-418.
- Liu, F. (2023). The Role of Electronic Products in Children's Family Education and Its Advantages and Disadvantages. *International Journal of Education and Humanities*, 148-151.
- Lupton, D., Pedersen, S., & Thomas, G. M. (2016). Parenting and Digital Media: From the Early Web to Contemporary Digital Society. <https://compass.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/soc4.12398> adresinden alındı
- Manap, A., & Durmuş, E. (2021). Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Geliştirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 150.
- Mate, G., & Daniel, M. (2024). Normal Efsanesi. İstanbul: hep kitap.
- Merdin, E. (2017). Young children's electronic media use and parental mediation. Ankara: ODTÜ.
- Odgers, C. (2019). Why Digital Tools Have Not Yet Revolutionized Adolescent Health Research and What We Can Do. *Journal of research on adolescence : the official journal of the Society for Research on Adolescence*, 678.
- Papadakis, S., Aleksandraki, F., & Zaranis, N. (2021). Mobile device use among preschool-aged children in Greece. *Education and Information Technologies*, 2717-2750.
- Rehbein, F., & Baier, D. (2013). Family-, Media-, and School-Related Risk Factors of Video Game Addiction. *Journal of Media Psychology*, 118-128.
- Sarı, G., & Sine Nazlı, R. (2023). Handbook of Research on Perspectives on Society and Technology Addiction. IGI Global. https://books.google.com.tr/books/about/Handbook_of_Research_on_Perspectives_on.html?id=Y0yvzwEACAAJ&redir_esc=y adresinden alındı

- Sikandar, B., & Kavitha, K. (2021). Digital Parenting: Issues, Challenges and Nursing Implications. *Journal of Pediatric Surgical Nursing*, 100-104.
- Sönmezer, Z., & Balcıoğlu Ayhan, B. (2023). Dijital Medya Ve Ekrana Emanet Edilen Çocuklar. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 54-70.
- Steyer, J. P. (2012). Facebook Çağında Çocuk Büyütmek. (A. Birkan, Çev.) İstanbul: Doğan Kitap.
- Süral, S. (2022). Teachers' Views on Digital Addiction among Preschool Students. <https://perrjournal.com/index.php/perrjournal/article/view/109> adresinden alındı
- Şen, G. (2024). Modernleşme Sürecinde Dijital Medyanın Aile Üzerindeki Etkileri. *Kaide Dergisi*, 10.
- Vijayakumar, N., & Pfeifer, J. (2019, Ağustos). Self-disclosure during adolescence: exploring the means, targets, and types of personal exchanges. *National Library of Medicine*: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7130455/> adresinden alındı
- Yavuzer, H., & Demir, İ. (2016). *Yeni Kuşak Anne-Babalar ve Çocukları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Zhao, P., Bazarova, N. N., & Valle, N. (2023). Digital parenting divides: the role of parental capital and digital parenting readiness in parental digital mediation. <https://academic.oup.com/jcmc/article/28/5/zmad032/7248678> adresinden alındı